Socialutskottets betänkande

1978/79:16

med anledning av motioner om vissa allergifrågor

Motionsyrkandena

I motionen 1977/78:292 av John Johnsson m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att socialstyrelsen och arbetarskyddsverket ges i uppdrag att utfärda anvisningar i enlighet med vad i motionen anförts.

Enligt vad som anförs i motionen bör skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och arbetarskyddsverket "ges i uppdrag att utfärda anvisningar om att heltäckningsmattor inte får inläggas eller användas i lokaler, där verksamhet bedrivs som står under nämnda myndigheters och verks tillsyn och där sådana mattor kan vålla besvär för känsliga personer som genom författningar, arbete eller eljest är tvingade att vistas i nämnda lokaler".

I motionen 1977/78:441 av Margareta Andrén (fp) hemställs att riksdagen begär att regeringen framlägger förslag i syfte att minska allergisjukdomarnas omfattning och att särskild vikt läggs vid att förhindra uppkomst av allergier hos barn.

I motionen 1977/78:626 av Marianne Karlsson (c) hemställs att riksdagen beslutar om ett förbud mot heltäckningsmattor i enlighet med vad som anförts i motionen.

Enligt vad som anförs i motionen bör man "besluta om ett förbud mot heltäckningsmattor i alla offentliga lokaler som byggs eller byggs om, samt att sådana mattor successivt byts ut vid reparation av offentliga lokaler".

I motionen 1977/78:1112 av Åke Wictorsson m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär tillsättandet av en parlamentarisk utredning för framläggande av ett program mot allergisjukdomarna och förslag till åtgärder för att förbättra allergikernas situation i samhället.

Allmänt om allergi

Allergi innebär en överkänslighet hos organismen mot utifrån tillförda, kroppsfrämmande ämnen, s. k. allergen eller antigen, vilken yttrar sig genom att eksem, astma, hösnuva, nässelutslag och andra allergiska symtom och sjukdomar utlöses.

Allergiska sjukdomar är i viss mån ärftliga, men man ärver inte sjukdomen utan endast benägenheten för att bli överkänslig, sensibilitet. När en allergi är nedärvd kallas den atopisk. Till den atopiska gruppen hör bl. a. astma, hösnuva och eksem i böjveck såsom knä- eller armveck. Vid många andra allergiformer, t. ex. kontakteksem, spelar de ärftliga faktorerna ingen roll. Här

vet man ännu inte varför vissa människor blir överkänsliga och andra inte.

De allergiframkallande substanserna, allergenen, kan vara ämnen som följer med inandningsluften, t. ex. pollen, mögelsporer, kvalster, damm och stoft från djurpälsar. Dessa ämnen kan i nässlemhinnan framkalla hösnuva och i de nedre luftvägarna astma. Allergen kan även följa med olika födoämnen, t. ex. mjölk, ägg, choklad, mjöl, fisk, skaldjur, nötter, apelsiner och jordgubbar, och kan då framkalla t. ex. eksem av olika slag, nässelutslag, mag- och tarmbesvär, i vissa fall också huvudvärk.

Symtomen uppträder eller sjukdomen förvärras när den allergiske kommer i kontakt med det allergen han är överkänslig för. Detta innebär att besvären ofta är periodiska. Den person vars hösnuva beror på överkänslighet för pollen från hassel, sälg, björk eller lönn, får sina symtom under vårmånaderna då dessa arter blommar. Den som är överkänslig för prästkrage och timotej lider mest under högsommaren.

Allergenen kan också bestå av läkemedel.

En annan stor allergengrupp består av enkla kemikalier, som vid upprepad beröring med huden kan utlösa allergiska reaktioner i form av kontakteksem. Hit hör metaller som nickel och krom, formalin, vissa färgämnen, kosmetika av olika slag samt växtsafter, bl. a. från primula och krysantemum.

Den viktigaste åtgärden vid behandlingen av allergiska sjukdomar är att uppspåra och om möjligt eliminera allergenet. Barnet med böjveckseksem måste undvika födoämnen som det är överkänsligt för, den som är överkänslig för hundar måste undvika dem, den som är allergisk mot damm måste kanske byta sängutrustning etc. I en del fall kan man minska känsligheten för ett allergen, s. k. hypo- eller desensibilisering, varvid man tillför från början ytterst små, och sedan allt större doser av allergenet i fråga genom injektioner i underhuden.

Moderna läkemedel som vissa hormonpreparat har revolutionerat behandlingen av de allergiska sjukdomarna. De botar inte själva sjukdomen men hindrar symtomen från att framträda eller slår ned dem, vilket kan vara livsräddande vid svåra, akuta stadier.

Svenska läkaresällskapet anför i yttrande över motionerna 1977/78:441 och 1977/78:1112 om frekvensen av allergisjukdomarna att dessa och med dem förknippade problem har framför allt under det senaste decenniet tilldragit sig ett betydligt ökat intresse. Allergiska sjukdomar är vanligt förekommande, sägs det, och det synes realistiskt att räkna med en frekvens av minst 10 % hos vuxna med symtom i form av astma, allergiska ögon- och näsbesvär, hudsymtom eller symtom från andra organ. Frekvensen av allergiska sjukdomar hos barn och ungdom är något högre, sägs det vidare. Läkaresällskapet påpekar att sannolikt har nya allergiframkallande ämnen och andra miljöfaktorer haft betydelse för den ökning av allergiförekomsten som anses föreligga. För den disponerade individen är, påpekas det vidare, exposition för

allergiframkallande ämnen i närmiljön, hemmet – skolan – arbetsplatsen, av största betydelse för om allergisjukdom skall manifestera sig eller ej.

Alla läkare torde möta allergier i sin verksamhet. Hudläkaren får en stor del patienter med allergiska eksem, nässelutslag och andra hudsymtom. Invärtesläkaren och lungläkaren får ta hand om de astmasjuka. Reumatologen och specialisten på matsmältningsorganens sjukdomar konfronteras ofta med allergier. Öron-, näs- och halsläkaren behandlar hösnuva och andra pollenallergier och allergiska tillstånd i näsan och dess bihålor.

Möjligheterna till specifik behandling av allergologins diagnostiska och terapeutiska problem har ökats genom att socialstyrelsen år 1974 fastställt behörighetskrav för läkartjänster inom verksamhetsområdet internmedicinsk allergologi (MF 1974:45) och år 1976 inom verksamhetsområdet barnallergologi (SOSFS 1976:70). Regeringen har år 1977 erkänt verksamhetsområdet klinisk immunologi som medicinsk specialitet genom en ändring i kungörelsen (1972:678) med tillämpningsföreskrifter till lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket.

Vissa åtgärder på allergiområdet m. m.

I yttrande över motionerna 1977/78:441 och 1977/78:1112 framhåller socialstyrelsen att för myndighetens del har allergiproblemen behandlats i olika sammanhang. Socialstyrelsen anför bl. a. följande.

Det medicinska omhändertagandet av allergikerna har successivt byggts ut på grundval bl. a. av ett av överläkarna Arnoldsson och Colldahl 1966 upprättat förslag till anvisningar om allergivårdens organisation.

Styrelsen har också ökat möjligheterna till specifik behandling av allergologiens diagnostiska och terapeutiska problem genom fastställande av behörighetskrav för läkartjänster inom verksamhetsområdena internmedicinsk allergologi och barnallergologi. Sammanlagt 35 läkare har förklarats behöriga till läkartjänster inom verksamhetsområdet internmedicinsk allergologi och 9 inom verksamhetsområdet barnallergologi. Inom dessa högspecialiserade områden finns numera 13,5 respektive 5 tjänster inrättade vilket ger ökade möjligheter till utveckling genom utbildning och forskning. Återstående behöriga läkare är huvudsakligen verksamma inom länssjukvården som därigenom får specialiserade utrednings- och behandlingsresurser.

Verksamhetsområdet klinisk immunologi har erkänts som specialitet. 7 läkare har hittills fått specialistkompetens och 3,5 tjänster har inrättats inom verksamhetsområdet. Detta står sannolikt inför en snabb utveckling som kan väntas få stor betydelse också för allergivården.

Att tillgodose sjukvårdsbehoven torde trots resursbrist och därav följande konkurrens om tillgångarna vara lättare än att bygga upp ett effektivt system av förebyggande åtgärder. Icke förty är givetvis inom möjligheternas gräns en väl genomförd prevention det mest adekvata sättet att komma tillrätta med problemen. Sådana åtgärder måste ingripa i snart sagt alla områden inom samhällslivet. En mångfald olika organisationer och samhällsorgan måste involveras. Socialstyrelsen har här endast ett delansvar. Exempelvis statens

livsmedelsverk och statens naturvårdsverk svarar för viktiga delar.

Även om utvecklingen när det gäller de förebyggande åtgärderna är i ett begynnelseskede har vissa åtgärder vidtagits. Ett aktuellt område för socialstyrelsens del avser de heltäckande mattorna, där styrelsen utarbetat förslag till rekommendationer som är under remissbehandling och beräknas kunna publiceras före årets slut.

Styrelsen har också utfärdat kungörelser om förebyggande och behandling av vissa överkänslighetsreaktioner (MF 1974:43, SOSFS(M) 1977:2 och 80) som avser både sjukvårdande och förebyggande åtgärder. Den föreslagna överföringen av den omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk till socialstyrelsen kommer att öka styrelsens möjligheter till aktiva insatser inom den förebyggande allergivården.

Ett förbättrat utgångsläge när det gäller allergiproblemen nås också om den framtida primärvården utvecklas enligt de riktlinjer som nu är under utarbetande. Enligt de av socialstyrelsen, landstingsförbundet, kommunförbundet och Spri antagna principerna bör denna i högre grad än vad som nu är fallet ägna sin uppmärksamhet åt sambanden mellan hälsotillstånd och miljö, vilket t. ex. gäller de allergisjuka och deras boende- och arbetsmiljö. Primärvårdens medarbetare kan inte vidtaga direkta åtgärder riktade mot den fysiska och sociala miljön men bör sammanställa och bearbeta den information om miljömedicinska samband som förekommer vid den dagliga verksamheten och samverka med de instanser i samhället som har befogenheter och resurser att förändra omgivningsförhållandena.

Miljöinriktade insatser som kan initieras i denna ordning kan exempelvis när det gäller sjukdomar i luftvägarna avse arbetsmiljön (irriterande gaser och rök m. m.). Åtgärder för att minska tobaksröken i gemensamma lokaler hör också hit. Även bostadshygieniska åtgärder kan förebygga sjukdomar i luftvägarna, t. ex. vid allergier.

Förbud mot heltäckande textilmattor i offentliga lokaler m. m.

Motionerna

I *motionen 1977/78:292* av John Johnsson m. fl. (s) lämnas följande uppgifter från en av sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) i december 1974 utgiven publikation Heltäckande textilmattor i vårdbyggnader (nr 5.20 i serien Spri råd), vari redovisats resultatet av visst utredningsarbete om heltäckande textilmattor jämte vissa rekommendationer.

Mattor av syntetiskt material besvärar i och för sig inte överkänsliga personer. Den smuts som samlas i mattorna är emellertid svår att få bort, vilket leder till att en smutsackumulering sker i mattorna. Genom denna smutsackumulering kommer heltäckningsmattorna efter en tids användning att innehålla mängder av damm, djurhår, mögel och frömjöl. Partiklarna virvlas upp vid rörelse i rummet, och luftens halt av damm m. m. i en lokal med heltäckningsmatta blir högre än om en slät golvbeläggning används. Heltäckningsmattorna kommer därigenom att innebära risker för överkänsliga personer.

Motionärerna anför bl. a. att av dagens skolbarn lider 10–15 % av allergier

av olika slag. En stor del av dessa barn har under sin uppväxt förvärvat överkänslighet för bl. a. damm, djurepitel, mögelsporer och frömjöl, sägs det vidare, och fortsatt och upprepad kontakt med sådana ämnen ger symtom på t. ex. astma samt allergiska ögon- och näsbesvär. Motionärerna påpekar att mot bakgrund av den smutsackumulerande egenskapen hos heltäckningsmattorna är de olämpliga i förskolor, särskolor, skolor inom det allmänna undervisningsväsendet och i sjukvårdsinrättningar samt att detsamma naturligtvis gäller beträffande andra lokaler, särskilt i sådana fall där nedsmutsningsrisken är betydande. För att underlätta situationen för allergikerna bör man, påpekas det vidare, sträva efter att inrätta de lokaler där allergikerna har att vistas på ett allergivänligt sätt. Av stor betydelse skulle härvid enligt motionärerna vara att man undviker att använda heltäckningsmattor i offentliga lokaler.

Det som anförts i motionen 1977/78:292 har åberopats som motivering till ett yrkande i motionen 1977/78:354 om att riksdagen hos regeringen skall hemställa att även skolöverstyrelsen ges i uppdrag att utfärda anvisningar av det slag som begärts i den förstnämnda motionen. Detta motionsyrkande har jämte ett annat motionsyrkande om bättre skolmiljö för barn med allergiska besvär efter beredning av utbildningsutskottet (UbU 1978/79:1) behandlats av riksdagen den 8 november i år (se närmare härom på s. 7 och 8).

I *motionen 1977/78:626* av Marianne Karlsson (c) framhålls också att heltäckningsmattor efter en tids användning innehåller mängder av damm, djurhår, mögel och frömjöl och att det inte ens med speciell rengöringsapparatur går att rengöra dessa mattor ordentligt. Motionären framhåller att heltäckningsmattor därför är olämpliga i offentliga miljöer, som t. ex. skolor, då de kan anses utgöra en risk för den stora gruppen allergiska barn.

Mattkonstruktioner och användningen av heltäckningsmattor m. m.

Med hänsyn till sättet varpå maskintillverkade mattor framställs skiljer man på nålfiltmattor samt tuftade och vävda mattor.

Nålfiltmattor tillverkas genom att fiberflor (vadd) med hullingförsedda nålar arbetas samman till en filtliknande produkt. Vanligtvis finns en grundstomme eller bottenväv vid vilken floret nålas fast. För att öka fibersammanhållningen och öka mattans styvhet tillsätts ett bindemedel (impregnering).

Tuftade mattor indelas i öglade mattor och skurna mattor beroende på om slitskiktet består av hela eller skurna öglor. Mattorna tillverkas i maskiner i vilka en lång rad nålar underifrån fäster slitytans garn (luggarnet) i grundstommen. Därvid bildas öglor som lämnas oskurna eller skärs upp. Garnet fixeras slutligen vid grundstommen med bindemedel, vanligen latex eller PVC (polyvinylklorid). Grundstommen kan vara antingen vävd eller av "non-woven"-typ.

Till gruppen vävda mattor hör bouclé-, wilton- och axminstermattor.

Nålfiltmattor, tuftade mattor och vävda mattor kan förses med en baksida av latex, PVC eller liknande. Beläggningen på baksidan har närmast till uppgift att göra mattan mjuk och stadig samt att skydda den för slitage. En annan form av baksida är planskum av olika mjukhetsgrad, vilket består av jäst eller vispad latex eller PVC.

Tidigare har mattor huvudsakligen tillverkats av naturfibrer: ull, nöthår, jute, lin, bomull, hampa, sisal, kokos etc. Numera används syntetfibrer i mycket stor utsträckning.

I den i motionen 1977/78:292 nämnda publikationen *Heltäckande textilmattor i vårdbyggnader (Spri råd 5.20)* sägs bl. a. följande.

Beträffande mattornas konstruktion, material och egenskaper har Spri funnit att endast mattor, som helt igenom består av syntetiskt material, kan uppfylla de krav som ställs inom vårdanläggningar.

På grund av de medicinsk-hygieniska aspekternas stora betydelse inom sjukvården har Spri medverkat i en av naturvårdsverket gjord utredning. Enligt denna och liknande utredningar är bakteriehalten i luften i normalfall lägre i lokaler med nålfiltmattor än i lokaler med halvhårda golv. Bakterier kan dock förekomma i själva mattan och kan under vissa betingelser både föröka sig och med damm föras upp i luften. Praktiskt användbara metoder och medel som godtagbart desinfekterar mattor saknas. Mattor av syntetiskt material besvärar i och för sig inte överkänsliga personer, men den smuts som samlas i mattan, som är svår att få bort och som kan virvla upp, är en latent risk för dem.

Dammsugning är enda lämpliga metod för regelmässig rengöring av mattor. För storrengöring är skumtvättning, trots påvisat dåligt rengöringsresultat, den vanligaste metoden. S. k. hetvattentvättning, som genomgått en intensiv utveckling under de senaste åren, ger för närvarande bäst resultat.

Fläckar är svåra och dyra att ta bort. Det har i vissa fall förkortat mattornas livslängd till blott några få år med oförutsedda omläggningskostnader som följd.

Spri finner att heltäckande textilmattor kan vara ett alternativ till annan golvbeläggning i vissa lokaler.

På grund av risken för nedfläckning avråder Spri från textilmattor i lokaler, där det kan förekomma mat, blod, urin, modellera och vissa andra fläckbildare. Vidare avråder Spri från att använda sådana mattor där slitaget på dem är stort eller där de själva åstadkommer slitage på exempelvis barnkläder. Statisk elektricitet i mattan kan förorsaka obehag och utgör riskmoment (påverkar elektroniska mätinstrument, tänder lättantändliga gaser).

En sammanställning av kostnadskalkyler från olika håll visar, att heltäckande textilmattor är avsevärt dyrare i anskaffning och skötsel än linoleum- och plastmattor och att de dessutom har avsevärt kortare livslängd.

Tidigare riksdagsbehandling

I en under *1973 års riksdag* väckt motion hemställdes om en utredning för att förbättra miljön i daghem, förskolor och skolor i syfte att minska de allergiska barnens besvär. Bl. a. anfördes i motionen att heltäckande mattor borde undvikas. På förslag av socialutskottet i betänkandet SoU 1973:12 avslog riksdagen motionen. Utskottet hänvisade till att inom Spri pågick en utredning om heltäckande mattor i sjukvårds- och socialvårdslokaler – vilken sedermera redovisades i ovannämnda Spri råd 5.20. Vidare hänvisade utskottet till bl. a. vissa initiativ av skolöverstyrelsen.

I en under *1976/77 års riksmöte* väckt motion föreslogs riksdagen besluta om förbud mot heltäckningsmattor i alla offentliga lokaler som byggs eller byggs om samt att sådana mattor successivt byts ut vid reparationer av offentliga lokaler. I en annan under samma riksmöte väckt motion begärdes en översyn av bestämmelserna om utformning av offentliga lokaler och arbetslokaler för att minska allergikernas problem. Motionären önskade att även allergikerna skulle omfattas av bestämmelserna i 42 a § första stycket byggnadsstadgan (1959:612) om att bostäder för annat ändamål än fritidsändamål och de utrymmen i byggnad till vilka allmänheten äger tillträde eller som utgör arbetslokal skall utformas så att de blir tillgängliga för och kan nyttjas av personer vilkas rörelseförmåga eller orienteringsförmåga är nedsatt till följd av ålder, handikapp eller sjukdom. På förslag av civilutskottet i betänkandet CU 1976/77:26 avslog riksdagen motionerna. Utskottet anförde bl. a. följande.

De i motionerna 1976/77:420 och 913 upptagna frågorna om utformning av offentliga lokaler för att minska allergikernas problem är väsentliga inte minst vad beträffar utformning av barns miljö samt miljön på arbetsplatserna. Som emellertid framgått ovan pågår inom skilda områden överväganden som berör frågan om den fysiska miljöns anpassning till olika handikapp. Bl. a. har statens planverk tagit initiativ till en undersökning om hälsofarliga byggmaterial. Enligt vad utskottet erfarit kommer undersökningen även att behandla allergikernas problem. Utskottet, som vidhåller sitt tidigare uttalande om att handikappanpassningen löpande får prövas och prioriteras efter angelägenhetsgrad, är mot bakgrund av pågående utredningsarbete inte berett tillstyrka ändringar i BS (byggnadsstadgan) för att nå i motionerna 1976/77:420 och 913 önskat syfte.

Den i det föregående nämnda motionen 1977/78:354 med yrkande om att skolöverstyrelsen skall ges i uppdrag att utfärda anvisningar av det slag som begärs i motionen 1977/78:292 har behandlats av riksdagen under *innevarande riksmöte*. Samtidigt behandlades motionen 1977/78:263 med yrkande om en sådan ändring i skollagen (1962:319) att i lagen direkt utsägs att skolhälsovården har skyldighet att verka för lämpliga skolmiljöer för barn med allergiska anlag och besvär. På förslag av utbildningsutskottet i betänkandet UbU 1978/79:1 avslog riksdagen motionerna. Utbildningsutskottet – som inhämtat yttranden över motionerna från samma remissin-

stanser som socialutskottet inhämtat yttranden från beträffande motionerna 1977/78:292 och 1977/78:626 (se redovisningen nedan) – hänvisade beträffande motionen 1977/78:263 till att socialstyrelsen ansett det från allmän synpunkt tveksamt att i skollagen framhålla just de allergiska barnen framför barn med andra problem och sjukdomstillstånd, vilka måste ägnas stor uppmärksamhet, samt till att skolöverstyrelsen inte heller ansett att det av motionären önskade tillägget till skollagen borde göras. Beträffande motionen 1977/78:354 hänvisade utbildningsutskottet till ett förslag av socialstyrelsen om en rekommendation beträffande textilmattor, vilket redovisas i det följande (s. 15 och 16), och till en inom socialdepartementet pågående kartläggning av samhällets nuvarande och planerade insatser för barn med allergiska anlag och besvär (se närmare härom på s. 18).

Remissyttranden

Socialutskottet har inhämtat yttranden över motionerna 1977/78:292 och 1977/78:626 från socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet samt Riksförbundet mot allergi (RmA).

Härjämte har i ärendet inkommit skrifter från Svenska textilforskningsinstitutet (TEFO) och från Walter Kölzer, Gunnebobruk.

Socialstyrelsen har vid sitt yttrande fogat yttranden över motionerna från ledamoten av myndighetens vetenskapliga råd docenten Björn Lindholm och från professorn Åke Nilzén.

Ställningstaganden till motionsyrkandena

Av remissinstanserna tillstyrker endast RmA motionsyrkandena.

Socialstyrelsen anför bl. a. att myndigheten utarbetat förslag till rekommendationer vilka – efter remissbehandling m. m. – avses bli slutligt utformade och under hösten 1978 publicerade i skriftserien Socialstyrelsen anser. Myndigheten upplyser att det vid tiden för yttrandet föreliggande förslaget innefattar en rekommendation att i framtiden inte använda heltäckande mattor i vissa offentliga lokaler, bl. a. förskolor, skolor etc. En redovisning för den utformning som rekommendationsförslaget fått efter det socialstyrelsen samrått med statens planverk men före remissbehandlingen, lämnas i det följande (s. 15 och 16).

Byggnadsstyrelsen avstyrker motionsyrkandena samt anför bl. a. att myndigheten sedan år 1973 har en intern föreskrift som reglerar förekomst av heltäckande textilmattor i byggnader som förvaltas av verket. Sådan golvbeläggning får, sägs det, endast förekomma som hjälpmedel vid akustisk behandling t. ex. i sammanträdesrum, bibliotek, telefonväxelrum och liknande lokaler. Skälen för denna restriktion är, sägs det vidare, höga städ-

och underhållskostnader, eventuell risk för allergibesvär samt försämrad framkomlighet för rullstolsbundna. Av nämnda skäl kommer byggnadsstyrelsen enligt yttrandet att även i fortsättningen inta en restriktiv hållning till heltäckande mattor. Det påpekas att ett förbud mot användning av detta golvmaterial emellertid vore olämpligt med tanke på materialets användbarhet bl. a. vid akustisk behandling av vissa utrymmen i offentliga lokaler – men också med hänsyn till att verket hittills inte kunnat finna några problem från allergisynpunkt.

Skolöverstyrelsen anför bl. a. att de erfarenheter av heltäckningsmattor som kommit till myndighetens kännedom från pedagogisk synpunkt har varit positiva. För lärare och elever med andra handikapp, t. ex. hörselskador, underlättar heltäckningsmattan i hög grad verksamheten, anförs det vidare. Skolöverstyrelsen anför avslutningsvis att med hänsyn härtill och så länge utredningar inte gett underbyggda och vägande motiv för annat myndigheten inte kan tillstyrka förslaget om att förbjuda heltäckande syntetiska textilmattor i skolan.

Arbetarskyddsstyrelsen anför bl. a. följande.

Användningen av heltäckningsmattor i arbetslokaler har förorsakat klagomål till arbetarskyddsverket bl. a. från skyddskommittéer. Problem med allergier, statisk elektricitet och städning har påtalats.

Heltäckningsmattor kan emellertid också medföra fördelar ur arbetsmiljösynpunkt. De är t. ex. bullerdämpande, halkfria, värmeisolerande och behagliga att gå på.

För närvarande finns enligt styrelsens bedömning inte tillräckligt underlag för ett generellt förbud mot heltäckningsmattor. Styrelsen anser dock att heltäckningsmattor på grund av nämnda olägenheter bör undvikas i lokaler där de inte medför påtagliga fördelar. I synnerhet gäller detta lokaler där nedsmutsningsrisken är betydande och städsvårigheter föreligger.

Kommunförbundet anför bl. a. att en lösning synes kunna åstadkommas utan ett direkt förbud. Hänsyn bör, sägs det, tas till exempelvis de hörselskadades situation samt de arbetsmiljömässiga effekter den textila heltäckningsmattan har. Genom en noggrann planering av det enskilda objektet samt genom fastställande av riktigt avvägd rengöringsinsats i den enskilda lokalen torde, sägs det vidare, betryggande säkerhet uppnås så att olägenhet för enskild person inte uppkommer.

Landstingsförbundet anför bl. a. följande.

Ur sjukvårdshuvudmännens synpunkt är det självfallet viktigt att största möjliga hänsyn tas till de personer som lider av allergier av olika slag och att man i offentliga lokaler därför försöker undvika att använda inredningsdetaljer, kemiska produkter m. m. som man kan misstänka vara allergiframkallande. Landstingsförbundets kansli begränsar sig dock här till landstingens vårdinstitutioner vid bedömningen av det berättigade i de i motio-

nerna framförda kraven om förbud mot heltäckningsmattor i offentliga lokaler.

Eftersom man hitintills varit mycket restriktiv med att låta lägga in heltäckningsmattor på vårdinstitutioner anser förbundet att ett förbud för landstingens del inte är nödvändigt. I Spri-råd 5.20 från december 1974 ges en allsidig belysning av heltäckningsmattornas negativa och positiva egenskaper och deras lämplighet på vårdinstitutioner. Såvitt landstingsförbundet kan bedöma torde anvisningarna i Spri-råd 5.20 fortfarande kunna gälla.

Docent Lindholm, som föreslår en utredning om bl. a. riskerna för en allergiker med heltäckningsmattor (se närmare härom på s. 15), anför bl. a. att utan att den föreslagna utredningen skall föregripas kan följande rekommendationer redan lämnas ur rent allergologisk synvinkel, nämligen att heltäckningsmattor aldrig bör förekomma i nya skolor och att en successiv avveckling av sådana mattor i gamla skolor bör förberedas. Andra generella rekommendationer bör, anförs det, vila inför den föreslagna utredningen.

Professor Nilzén anför bl. a. att från allergologisk synpunkt synes det helt klart att heltäckande mattor inte bör förekomma i offentliga lokaler, speciellt i skolor och i s. k. kontorslandskap. Skulle av någon orsak heltäckande mattor anses nödvändiga i dessa lokaler, måste städteknik utformas och utövas under skärpt kontroll, anförs det vidare.

RmA instämmer i syftet med motionerna och tillstyrker bifall till i motionerna framställda krav om anvisningar som leder till förbud mot användning av heltäckningsmattor.

Vissa i remissyttrandena m. m. framförda synpunkter

Socialstyrelsen har vid sitt yttrande fogat en av myndigheten gjord sammanställning av undersökningar rörande heltäckningsmattors (HTM:s) nackdelar som gjorts i Sverige under senare år samt av åsiktsyttringar som kommit fram i den debatt som förts. Innehållet i denna sammanställning, som utgjort underlag för myndighetens ovannämnda förslag till rekommendationer beträffande HTM, kan sammanfattas enligt det följande.

De negativa hälsoeffekter som främst diskuteras i sammanhanget är allergiskt betingade besvär. Dessa kan uppdelas i två grupper. För det första kan i HTM samlas material (allergener), som förorsakar allergi. För det andra kan allergener utlösa akuta besvärstillstånd hos den som tidigare har utvecklad allergi. I HTM kan samlas allergener av olika slag såsom djurepitel, mögel, kvalster m. m. I alla miljöer förekommer damm oberoende av om HTM används eller ej. HTM samlar dock i allmänhet mera damm än plastmattor och parkettgolv. I rum med HTM kan även mängden damm i luften vara större än i rum utan HTM.

Samtidigt med att denna skillnad i dammförekomst kunnat konstateras har det dock ej påvisats att dammallergier är vanligare hos människor som under lång tid vistas i lokaler med HTM än hos människor som sällan eller aldrig

vistas i sådana lokaler. De erfarenheter som redovisats i olika sammanhang visar sålunda inget egentligt samband mellan användningen av HTM och en ökad frekvens av allergier. HTM innebär alltid en risk för allergiker. Hur stor denna risk är vet man alltför litet om. En mängd samverkande faktorer kan här avgöra svårighetsgrad, varaktighet etc. av allergisjukdomen. Självfallet spelar även faktorer såsom städteknik, städfrekvens, individens grad av överkänslighet m. m. in.

Den hygieniska aspekten att HTM samlar smuts, som ej kan städas bort, utgör en väsentlig orsak till att man bör vara restriktiv vid användandet av HTM. Totalhalten smuts är högre för HTM än för plastmattor. Smutsen är en grogrund för mikroorganismer som virvlas upp och inandas vid aktivitet i rummet. Den kan också medföra besvärande lukt. Barn som leker eller kryper på golv med HTM måste vara särskilt utsatta för påverkan.

Allergologer i Sverige avråder bestämt från användning av HTM i allergikers bostäder ävensom i offentliga institutioner, förskolor, skolor och fritidshem. Valet av golvbeläggningsmaterial måste anpassas till den miljö och aktivitet som skall råda i lokalen.

Docent Lindholm anför bl. a. följande.

HTM (HTM = heltäckningsmattor) har de senaste åren kommit att dominera golvmaterialmarknaden. Genom sin ljuddämpande förmåga, värmebehaglighet, halkfrihet m. m. har alltfler offentliga lokaler utrustats med denna typ av golvmaterial i avsikt att förbättra miljön. För friska individer och för patienter som är icke-allergiker eller ej disponerade för allergiska sjukdomar, erbjuder säkerligen detta golvmaterial många fördelar.

Ur rent allergologisk synvinkel är problematiken kring HTM betydligt mer kontroversiell. För en allergiker gäller nämligen följande fundamentala grundprincip: Om en allergiker kan fjärma sig från det ämne som utlöser symtomen, så är patienten ifråga symtomfri. Detta innebär *principiellt* att han med nödvändighet måste tänka preventivt, dvs. med alla medel försöka undvika miljöer där aktuella utlösande ämnen (allergen) skulle kunna förekomma. Samma princip gäller för predisponerade individer, dvs. individer som bär anlag för utvecklande av överkänslighet inom sig. Ju mer allergenrik miljö en dylik individ lever i, ju större risk finns för manifest allergisk sjukdom.

Ur medicinsk synpunkt är det föga troligt att syntetiska HTM i och för sig orsakar besvär hos allergiker. Däremot finns det all anledning att förutsätta att alla föroreningar som kan samlas i HTM utgör en latent utlösande risk. Tänkbara utlösande allergener kan då vara damm, mögelsporer, kvalster, djurepitel m. m. Samtliga dessa ämnen är sedan länge kända – och mer eller mindre potenta – allergen. HTM är för en allergiker en allergensamlare.

Frågan kring HTM och allergikerna har fått en olycklig utveckling i Sverige. 1973 presenterades en utredning som initierats av Omgivningshygieniska avdelningen vid Statens Naturvårdsverk (Nordisk Hygienisk Tidskrift, suppl. 7, s. 64). Denna utredning avsåg att ge medicinsk-hygieniska synpunkter på heltäckande syntetiska textilmattor i inomhusmiljö. En mängd resultat presenterades och följdes upp av en Spri-rapport (Spri-råd 5.20

dec 1974). I utredningen ingick bl. a. tre i Sverige erkända allergologer. Av den efterföljande debatten (Läkartidningen vol. 71 nr 27 1974 samt Läkartidningen vol. 71 nr 38 1974) beklagar dessa experter att utredningens allergiavsnitt i vissa avseenden har misstolkats. Förväntningarna på den aktuella utredningen var med all säkerhet högt uppdrivna. Man hoppades att få ett konkret svar om eventuella risker med heltäckande mattor för allergipatienter. Något dylikt svar kan ej ges med aktuell litteratur som grundval.

Man kan alltså konstatera att i princip HTM aldrig kan vara till nytta för en allergiker eller för en individ som är predisponerad att få allergi. Rent principiellt innebär med andra ord HTM alltid en risk för en allergiker. *Hur stor* denna risk är vet man alltför litet om. En mängd samverkande faktorer kan här avgöra svårighetsgrad, duration etc. av allergisjukdomen. Självfallet spelar även faktorer in såsom städteknik, städfrekvens, individens grad av överkänslighet m. m.

Professor Nilzén anför bl. a. följande.

Det finns inga ingående vetenskapliga undersökningar angående ur allergisynpunkt hälsovådliga effekter av heltäckande mattor. Ej heller finns några undersökningar över acceptabel damm- och/eller mögelhalt i inandningsluften för allergiker. Litteratursökning åren 1970–77 har inte givit några resultat. Man får göra en erfarenhetsmässig bedömning. Dammsanering och i extrema fall textilförbud i hemmen är, som ovan nämnts, en av de första åtgärder som man världen över rekommenderar allergiker. Även om man inte kan undvika inomhusdamm, utan att helt isolera sig, så visar erfarenheten att tidslängden för uppehåll i dammiga lokaler och kvantiteten inandat damm har stor betydelse för utlösande av symtom. Då även dofter häftar vid textilier och utspillt material endast kan avlägsnas med speciella kemikalier kan detta även orsaka symtom.

Personer lidande av allergiska sjukdomar samt läkare inom allergologien strävar efter att dammsanera inomhusmiljön. I textilier ansamlas damm och speciellt mattor nedsmutsas betydligt och tillhör den inredning som måste kunna antingen undvikas eller städas med speciell teknik för att dammängden i inandningsluften skall bli låg. Vad gäller skolor torde personrörelser i rummen vara betydande och detta ökar luftburet damm väsentligt, vilket framgår av undersökning i Statens Naturvårdsverks regi 1973.

Byggnadsstyrelsen anför att myndigheten i samband med behandlingen av remissyttrandet har undersökt om heltäckande textilmattor föranleder besvär för allergiker. Några problem av detta slag har, sägs det, ej konstaterats vid kontakter med verkets byggnadsförvaltningar, lokalbrukande myndigheter och vissa lokala handikapporganisationer.

Skolöverstyrelsen anför bl. a. följande.

I motionerna anges att 10–15 % av skolbarnen lider av allergi i olika former. Den angivna frekvensen finns, så långt SÖ känner till, inte belagd i någon utredning. Än mindre har någon utredning visat hur stor del som lider av allergier orsakade av heltäckningsmattor.

Omgivningshygieniska avdelningens vid statens naturvårdsverk utredning "Medicinsk-hygieniska synpunkter på heltäckande syntetiska textil-

mattor i inomhusmiljö" visar inte sådana i detta sammanhang negativa egenskaper hos syntetiska heltäckningsmattor att de enligt SÖ:s mening kan förbjudas i skollokaler.

Kommunförbundet lämnar en redogörelse för utvecklingen av användningen av heltäckningsmattor och förklarar den kraftiga utvecklingen härvidlag under 1960-talet med följande.

De tidigare golvmaterialen linoleum, asfalt, gummi och PVC var ganska intetsägande i färger och mönster. Vidare var dessa golv mycket arbetssamma att göra rena och underhålla. Som skurmaskiner fanns att tillgå i mycket liten utsträckning utfördes det tunga rengöringsarbetet för hand och blev därigenom kostsamt.

De textila heltäckningsmattorna däremot framställdes i ett flertal färger och även mönster, som gav ett annat liv åt rummet. Rengöringen utfördes med hjälp av torr metod, dammsugning, sedermera kompletterad med olika former av grundlig rengöring med speciella mattrengöringsmaskiner.

Dessa nämnda egenskaper gjorde då att textila mattan ofta sattes före det halvhårda golvet vid val av golvmaterial. När dessutom ytterligare egenskaper som trivsel, värmebehaglighet, ljuddämpande förmåga, halkfrihet m. m. upptäcktes av allt fler nyttjare och detta framhölls i argumentationen vann den textila mattan ytterligare mark. Den blev allt vanligare inom de kommunala verksamhetsområdena och särskilt i skolorna för att minska den höga ljudnivå som ofta förekommer där. Den textila mattan används även ur medicinsk synpunkt för elever med hörselskador.

Entusiasmen för den textila mattan med dess fördelar blev så stor att man okritiskt lade in den i lokaltyper där den inte fyllde de rimliga krav som bör ställas i respektive sammanhang.

Kommunförbundet anför att valet av mattyp mer och mer tagits under omprövning med hänsyn till att man alltför ofta råkat ut för rena misslyckanden med hänsyn till kvalité och mattkonstruktion i flera lokaltyper, där textil matta lagts in, samt till att det visat sig att totalkostnaden, anskaffningskostnaden plus städkostnaden, speciellt i skolmiljö är betydligt större för textil heltäckningsmatta än för halvhård matta som linoleum och plast. En annan orsak till nyorienteringen är enligt Kommunförbundet den tekniska utvecklingen såväl av de halvhårda golvmaterialen som de hjälpmedel som står till buds vid rengöringen. Golvvårdsmaskiner, nya typer av redskap samt kemisk-tekniska hjälpmedel förenklar och underlättar numera det tidigare tunga rengöringsarbetet, påpekas det.

Enligt Kommunförbundet lägger numera ett flertal kommuner, däribland de större, vid ny- eller ombyggnad av skolor in halvhårda golv i de flesta lokaler med något undantag för särskilda lokaltyper, t. ex. konferensrum.

I fråga om allergibesvär på grund av heltäckningsmattor i skol- och förvaltningsmiljöer m. m. anför Kommunförbundet följande.

Beträffande problemet med allergiska barn i skolmiljö visar en undersökning i de större kommunerna att antalet elever med sådana besvär uppgår till 1–5 % av totala elevantalet. Detta är då inte knutet till enbart textila heltäckningsmattor utan gäller även halvhårda golv som linoleum och plast.

Problemet tycks snarare vara att organisera städningsarbetet på sådant sätt att en så bra arbetssituation som möjligt uppnås för de elever som är drabbade av denna typ av känslighet.

En annan möjlighet kan vara att ha skollokaler med olika golvbeläggningar så att hänsyn till särskilt svåra allergier kan tas vid placeringen av eleverna.

I förvaltningsmiljö finns vid efterfrågan i ett antal kommuner inte någon person som anmält allergibesvär på grund av förekomst av textil heltäckningsmatta. Som regel synes personal i dessa sammanhang uppleva denna mattyp som miljömässigt positiv ur alla synpunkter.

RmA, som vid sitt yttrande fogat visst informationsmaterial m. m. om heltäckningsmattor, anför bl. a. följande.

RmA vill med skärpa understryka de uppgifter rörande heltäckningsmattors negativa egenskaper för allergikerna som lämnats i motionerna.

Den allmänna förekomsten av heltäckningsmattor i skolor, arbetsmiljöer och offentlig miljö är en av de bidragande orsakerna till de allergisjukas ofta återkommande sjukdomsperioder och bidrar till att öka deras sociala isolering.

De ekonomiska skäl som brukar åberopas som motivering till användandet av heltäckningsmattor kan vi inte acceptera med hänsyn till dessas negativa effekter. Den ökade städkostnaden för heltäckningsmattor har lett till att många kommuner låter städa mera sällan med en dålig hygienisk standard som resultat.

Motiveringar ur akustisk hänsyn som brukar andragas är ohållbara, då det enligt akustisk expertis framför allt är tak- och väggbeklädnadsmaterial som är avgörande för lokalers akustiska förhållanden.

Svenska textilforskningsinstitutet (TEFO) anför bl. a. följande.

Frågan om mattval/allergi är mer ett städproblem än ett materialproblem. Att av hänsyn till allergiker ta bort textilmattor är meningslöst, så länge andra textila ytor tillåts vara kvar i omgivningen, t. ex. stoppade möbler, sängutrustning, gardiner, dukar och även kläder på dem som vistas i rummet.

Syntetmaterial, som har mycket låg fuktabsorberande förmåga ger ingen grogrund för bakterier, vilket flertal undersökningar på amerikanska sjukhus visar. Även i Sverige har man försökt odla bakterier i syntetmaterial, men dessa har dött på grund av brist på fukt.

Man måste också även ta hänsyn till andra människor med andra svårigheter, t. ex. hörselskadade. För dessa är heltäckning en verklig fördel. Många barn har svårt följa undervisningen, därför att ovidkommande ljud distraherar dem.

Detta kan vara betydelsefullt även för barn med god hörsel men som har svårt att koncentrera sig.

Amerikanska sjukhus har visat att vid likvärdig städning är bakteriehalten lägre i lokaler med textila golv än med hårda golv. Man använder därför textil för att uppnå tystare miljö, minska olycksfall (halkolyckor) samt skapa hemmiljö och trivsel, som kan påskynda tillfrisknande.

Walter Kölzer framhåller bl. a. att han inte har påträffat en enda forskningsrapport eller undersökning som talar om hur många skolbarn som har allergiska besvär till följd av textila golv i skolor och att de avgörande

grunderna för mattval är mera av rengöringsteknisk än av materialtekniskallergologisk natur. Kölzer anför bl. a. med åberopande av olika undersökningar m. m. att det finns inga hållbara skäl för ett generellt förbud mot textila golv i offentliga byggnader och att det finns tekniska, hygieniska och ekonomiska kriterier för, var textila golv är lämpliga respektive olämpliga. Enligt Kölzer ger befintlig byggnadslagstiftning m. m. förutsättningar för att reglera användning av textila golv i offentlig miljö. Det saknas, sägs det, i detta fall inte lagstiftning, utan tillämpning av de lagar och det kunnande som vi har.

Förslag om ytterligare undersökningar m. m.

Docent Lindholm föreslår en utredning av frågan kring heltäckningsmattor och allergikerna, vari tillgänglig forskningspotential bör utnyttjas i en "multiple-center-undersökning", gärna med tvärvetenskaplig ledning. I bästa fall kan man på detta sätt nå fram till preventiva åtgärder och rekommendationer, med minskad vårdkonsumtion som följd, anförs det. Andra instanser får dock ansvara för den övergripande avvägningen mellan hänsyn till allergikerna och den resterande befolkningen, anförs det vidare. Docent Lindholm framhåller att resurser för denna utredning snarast bör tillskapas och lämpligen integreras med en förväntad upprustning av allergiforskning och allergivård i Sverige.

Kommunförbundet anför att då hittillsvarande undersökningar om sambandet mellan användning av textila heltäckningsmattor och allergier inte synes vara tillfredsställande klarlagt, bör en forskningsinsats göras för att slutgiltigt fastställa om sådant samband föreligger.

Svenska textilforskningsinstitutet (TEFO) anför bl. a. följande.

En utredningsgrupp har bildats och denna grupp försöker att utreda och belysa olika frågor i samband med städning, hygien och allergi i kombination med textila golv. I gruppen ingår för närvarande representanter från textilforskning, fiberfabrikanter, städmaskinstillverkare, mattillverkare och städfirmor. Avsikten är att utöka gruppen med medicinsk expertis där denna och andra liknande grupper får arbeta fram resultat därför att det är av stor betydelse att man fastställer fakta innan man fattar beslut.

Förslaget till socialstyrelsens rekommendation beträffande heltäckande textilmattor

I det av socialstyrelsen till olika myndigheter m. fl. remitterade förslaget till rekommendation av socialstyrelsen beträffande heltäckande textilmattor anförs bl. a. följande.

Det finns två olika aspekter på allergiproblemet. Den ena är att söka hindra att allergi utvecklas hos de barn som är predisponerade för allergi. Av denna

anledning är det viktigt att barnen inte utsätts för allergener. Om barnet utvecklar allergi eller inte är bl. a. beroende av predispositionen, kontakttiden och allergen-koncentrationen.

Den andra är att förhindra att allergener utlöser besvär hos den som redan har allergi. Här räcker det med en kort kontakttid och låg allergenhalt.

Under hänvisning till vad ovan anförts rekommenderar socialstyrelsen efter samråd med statens planverk att HTM ej används i lokaler där barn vistas, i första hand förskolor, skolor och gymnastiksalar. HTM bör således inte inläggas när man bygger nya förskolor, skolor och gymnastiksalar. En successiv avveckling av HTM i lokaler med befintliga sådana är önskvärd. För att i möjligaste mån begränsa de negativa effekterna av allergi hos dem som har en utvecklad sådan bör offentliga lokaler, som alla av någon anledning måste besöka, inte utrustas med HTM. Exempel på sådana lokaler är apotek, försäkringskassa, post, lokaler för öppen och sluten hälso- och sjukvård. HTM bör också undvikas i andra offentliga lokaler som bör vara tillgängliga för alla. Exempel på sådana lokaler är badinrättningar, bibliotek, sporthallar och lokaler för vuxenutbildning.

Beträffande sådana lokaler som t. ex. affärer, restauranger, varuhus etc., där det finns alternativ, föreligger inte samma behov att undvika HTM.

Vidare bör HTM inte läggas in i bostäder om inte de boende har möjlighet att själva välja golvbeläggning.

Åtgärder mot allergisjukdomarna

Motionerna

I *motionen 1977/78:441* av Margareta Andrén (fp) anförs bl. a. att ca 30 % av alla barn har anlag för att utbilda en allergi och att det därför är av fundamental betydelse att små barn från början får en lämplig uppväxtmiljö för att minska eller uppskjuta allergidebuten. Vidare påpekas det att ca en miljon svenskar beräknas lida av allergi i olika former och att hela samhällets stöd är nödvändigt om allergisjukdomarna skall kunna minska i omfattning. I många fall kan, anför motionären, betydelsefulla resultat uppnås om människor vet hur man kan visa hänsyn till allergiker och om myndigheter planerar för att förebygga allergisjukdomar.

Enligt motionären är en bred information om allergisjukdomarna en grundåtgärd för att förändra situationen för barn med ärftliga anlag och ge bättre villkor för allergiker.

Motionären framhåller att atopiska allergisjukdomar är ett så stort samhällsproblem, både kostnadsmässigt och socialt, att en särskild nämnd för allergifrågor bör inrättas, som bör vara underställd socialstyrelsen och ha till uppgift att leda det centrala informationsarbetet samt att i övrigt handlägga de frågor som kan vara av betydelse för att förhindra allergiernas utbredning.

Motionären framhåller vidare att kommunerna ännu inte har tillräckliga kunskaper för att kunna tillgodose allergibarnens berättigade krav på elementär allergisanering av skollokalerna och skolmiljön och anser det därför angeläget att det inom skolöverstyrelsen inrättas en tjänst för enbart

handläggning av frågor som rör allergibarnens problem och anpassningen av skolmiljön för dessa barn. Innehavaren av tjänsten skall enligt motionären i första hand ägna sig åt förebyggande åtgärder och åt att praktiskt lösa allergiproblem för skolorna.

Motionären påpekar vidare bl. a. att det finns rutiner inom landstingskommunerna där man från sjukhusen rapporterar till den öppna barnavården om sjukhusvård m. m. men att denna rapportering om barnens sjukdomar och handikapp upphör, när barnen börjar skolan och skolhälsovården övertar en stor del av barnavårdscentralernas arbete beträffande sjukdomsförebyggande arbetsuppgifter. Detta förhållande försvårar och försämrar enligt motionären skolhälsovårdens möjligheter att arbeta med förebyggande åtgärder och yrkesvalsrådgivning för barnen. Med hänsyn härtill bör det enligt motionären vara en uppgift för landstingskommunerna att till skolhälsovården rapportera om sjukhusvård och viktigare läkarbehandlingar samt att föreslå profylax.

I *motionen 1977/78:1112* av Åke Wictorsson m. fl. (s) påpekas bl. a. att de allergiska sjukdomarna blir allt vanligare genom att människorna utsätts för allt fler ämnen som kan verka som allergener samt att antalet allergier ökar starkt i yrkeslivet till följd av den allt vanligare användningen av kemiska ämnen. Allergierna är därför enligt motionärerna en allvarlig folksjukdom och det är hög tid för samhället att gå till kamp mot denna folksjukdom på samma sätt som en gång skedde beträffande tuberkulosen. Huvuddelen av arbetet, framhålls det, måste inriktas på de miljöfaktorer som gör sjukdomen akut.

Motionärerna anför bl. a. att det är nödvändigt att kartlägga allergisjukdomarna i samhället, vilka åtgärder som erfordras, formerna för en planmässig utbyggnad och de ekonomiska resurser som erfordras. Detta bör enligt motionärerna lämpligen ske i en parlamentarisk utredning. Ett aktionsprogram mot allergierna skulle enligt motionärerna kunna inrymma bl. a. följande punkter, av vilka vissa närmare kommenteras i motionen, nämligen (1) kraftigt utbyggd forskning, (2) översyn av sjukvårdsresurserna, (3) utbyggd friskvård, (4) översyn av byggnads- och planbestämmelser, (5) översyn av regler för utformning av offentliga lokaler, (6) utbildning av och information till personal i barnomsorg och skola, (7) djurhållning i bostäder, (8) utformning av offentliga kommunikationer, (9) yrkesallergierna, (10) reglering av tobaksrökningen, (11) förebyggande hälsovård till allergiker, (12) ökade resurser till allergisjukas organisation samt (13) information till allmänheten.

Vissa utredningsinitiativ

Som ett första steg för att få ett samlat grepp om allergiproblematiken uppdrog socialstyrelsen i mars i år åt ledamoten av myndighetens vetenskapliga råd, docenten Björn Lindholm att utarbeta ett underlag för en landsom-

fattande *enkät om allergivårdens innehåll, omfattning och organisation i Sverige*. Enkäten avsågs bli utsänd hösten 1978. Genom enkäten räknar socialstyrelsen med att få de aktualiserade kunskaper som måste ligga till grund för ett åtgärdsprogram.

Dåvarande statsrådet Troedsson beslutade i juni i år att inom socialdepartementet skall genomföras en *kartläggning av samhällets nuvarande och planerade insatser för barn med allergiska anlag och besvär*. Därvid skall även redovisas vilka åtgärder som med dagens resursinsats kan förbättra samhällets omsorg om allergiska barn t. ex. genom bättre samordning av insatserna från landstingskommuner och kommuner. Samråd skall under utredningsarbetet fortlöpande ske med bl. a. socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet samt Riksförbundet mot allergi.

Tidigare riksdagsbehandling

Dåvarande statsrådet Troedsson besvarade den 20 januari 1977 en interpellation (1976/77:59), vari interpellanten frågat socialministern om han ansåg det lämpligt att tillsätta en utredning för att klarlägga behovet av forskning, utbildning, information och andra åtgärder för att på ett mer effektivt sätt bekämpa de allergiska sjukdomarna. I interpellationssvaret framhölls bl. a. följande (prot. 1976/77:57 s. 108–112).

De astmasjuka har fått betydligt förbättrade vårdmöjligheter genom att lungmedicinen i mycket betydande utsträckning övertagit såväl sluten som öppen astmavård. Socialstyrelsen har år 1974 fastställt behörighetsvillkor för innehav av tjänst för vidareutbildad läkare inom verksamhetsområdet internmedicinsk allergologi, vilket bör underlätta rekryteringen av allergologiskt skolade läkare. Socialdepartementets sjukvårdsdelegation stöder vid fastställande av läkarfördelningsprogram specialiteten klinisk immunologi, vilken är av betydelse mot bakgrund av att överkänslighet mot olika ämnen är ett resultat av en immunologisk process. En första professur i klinisk immunologi har inrättats vid karolinska institutet. En betydande grundforskning inom främst immunologi pågår i vårt land liksom en praktiskt tillämpad forskning. Riksförbundet mot allergi gör med visst statligt stöd en utomordentligt värdefull insats i fråga om information om allergikerna och deras problem.

Statsrådet uttalade att hon hade för avsikt att ta upp allergifrågan med tillgänglig expertis för att ökad kunskap skulle erhållas om lämpligt sätt att angripa allergiproblematiken.

I en under den allmänna motionstiden år 1977 väckt motion begärdes en utredning som skulle syfta till en rikskampanj för att avskaffa allergisjukdomarna. I motionen angavs en rad åtgärder som borde ingå i den åsyftade rikskampanjen. På förslag av socialutskottet i betänkandet SoU 1976/77:25 (p. 13) avslog riksdagen motionen.

Utskottet, som framhöll att det var angeläget att man på olika områden intensifierade kampen mot allergisjukdomarna, hänvisade till ovannämnda interpellationssvar samt till att Riksförbundet mot allergi år 1976 bedrev en särskild upplysningskampanj om allergiska sjukdomar och att det i prop. 1976/77:100 bil. 8 föreslagits att en tjänst som överläkare i yrkesdermatologi skulle inrättas vid akademiska sjukhuset i Uppsala.

Remissyttranden

Socialutskottet har inhämtat yttranden över motionerna 1977/78:441 och 1977/78:1112 från socialstyrelsen, Svenska läkaresällskapet samt Riksförbundet mot allergi (RmA).

Socialstyrelsen har vid sitt yttrande fogat yttranden från ledamoten av socialstyrelsens vetenskapliga råd, docenten Björn Lindholm, särskilt tillkallade experten, docenten Sven Kræpelien, skolöverstyrelsen samt omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk. Omgivningshygieniska avdelningen har samrått med professorn Åke Nilzén.

Svenska läkaresällskapet har avgivit sitt yttrande efter hörande av dels Läkaresällskapets sektioner för allergiforskning, arbetsmedicin, pediatrik och skolhygien, pneumologi samt socialmedicin, dels yrkesdermatologen J. Wahlberg.

Ställningstaganden till motionsförslagen om samlade åtgärder mot allergisjukdomarna

Socialstyrelsen framhåller sammanfattningsvis att motionerna innefattar många värdefulla synpunkter och förslag som bör beaktas i det fortsatta arbetet med att förebygga och behandla allergisjukdomarna och att ett samordnande program för samhällets insatser bör övervägas men att man i första hand bör avvakta resultatet av de av socialstyrelsen och socialdepartementet beslutade kartläggningarna av insatser och behov, innan ställning tas till det eventuella tillsättandet av en parlamentarisk utredning som föreslås i motionen 1977/78:1112, inrättandet av en särskild nämnd för allergifrågor som föreslås i motionen 1977/78:441 eller någon annan lösning, exempelvis en utredning inom socialstyrelsen i samråd med berörda myndigheter och under medverkan av erforderlig expertis.

Docent Lindholm anför att han delar motionärernas principiella uppfattning, även om vissa av de föreslagna åtgärderna knappast kan vara realistiska. Han framhåller, att det över huvud taget fordras en enorm kraftsamling för att via alla olika kanaler finna ett nytt synsätt på hela allergiproblematiken och att detta är ännu mer aktuellt nu i en tid med knappa resurser, om kraven på sjukvård från allergipatienterna kontinuerligt kommer att öka.

Docent Kræpelien anför bl. a. att man med glädje skulle hälsa att en samlad insats från samhällets sida gjordes för att i möjlig mån förbättra allergikernas problem och tillstyrker yrkandet i motionen 1977/78:1112. Han förutsätter att till utredningen knyts allergologisk expertis, bl. a. barnallergolog. Docent Kræpelien påpekar att de problem, som berörs i motionen 1977/78:441, i stort sammanfaller med dem i motionen 1977/78:1112 och att yrkandet skulle kunna tillgodoses med uppdraget till den begärda parlamentariska utredningen.

Omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk framhåller att det är önskvärt att ett aktionsprogram mot allergisjukdomar också innefattar studier av luftföroreningarnas betydelse för astmatiker i Sverige och att man bör ta till vara erfarenheter från ett projekt i Täby, där man byggt åtta kedjehus speciellt för allergiker.

Skolöverstyrelsen (SÖ) anför att SÖ vill stödja förslaget om en kartläggning av allergisjukdomarna i samhället och framhåller att en sådan kartläggning bör innefatta en skolbarnsundersökning. Om den önskade skolbarnsundersökningen anför SÖ följande.

SÖ vill hävda att det behövs en kartläggning över förekomsten av elever med allergiska anlag och allergiska besvär liksom om de olika formerna av allergi och orsakssamband. Särskilt bör klarläggas olika allergeners sensibiliserande effekt vilket har betydelse för de befarade riskerna för enskilda barn. Det kommer också att bli till ledning för utformning av miljön. I fråga om miljö bör också undersökas om betingelserna under heltäckande mattor i olika utrymmen – fuktighet/värme m. m. – finns för tillväxt av mögel och kvalster och om detta kan påvisas i skolorna. Den heltäckande mattan kan därutöver härbärgera potentiella allergener i dammet. Undersökningar bör göras också på detta.

Först sedan en undersökning av skisserat slag genomförts och tillfört kunskaper kan eventuella föreskrifter rörande förebyggande åtgärder utfärdas.

SÖ anför om allergiproblematiken i skolorna bl. a. följande.

I motionen 1977/78:441 anges att ca 15 % av skolbarnen beräknas ha allergi i olika former. SÖ har informerat skolorna i ASÖ 1971/72:61 SÖ 1972-04-26 vad som bör iakttas när det gäller elever som lider av allergi och därvid utgått från det nämnda frekvenstalet.

Den angivna frekvensen syns dock icke vara belagd i någon utredning. Det hade varit av värde om man i motionen nämnt om de olika undersökningar som gjorts.

Ute i skolorna upplever man inte att barn med allergiska besvär är av denna omfattning. Det råder därför ett "icke-överensstämmandeförhållande" som icke skapar motivation för de önskade förebyggande åtgärderna.

Skolhälsovården känner till de barn, vars allergier finns antecknade i barnhälsovårdsjournalen. Denna överförs till skolan. Däremot kan det vara riktigt att man ej känner alla de som debuterar senare just på grund av att landstingen inte alltid ger önskad service åt skolhälsovården. Om föräldrar därtill inte talar om förhållandet för skolsköterska och skolläkare försämrar

detta situationen både för barnet och för förebyggande åtgärder. Det kan t. ex. gälla maten i skolan.

SÖ som tillsynsmyndighet för skolan och för skolans hälsovård är synnerligen angelägen om att omsorg för särskilda elevgrupper tillgodoses. Det gäller både förebyggande och stödjande åtgärder.

Läkaresällskapet anför att de båda motionerna måste anses som synnerligen angelägna och att de framförda yrkandena om riksdagsförslag till regeringen med begäran om utredning för program mot allergisjukdomarna synes mycket väl motiverade. Enligt Läkaresällskapet kan utredningen gärna få formen av en parlamentarisk utredning. Det förutsätts att till utredningen knyts såväl vuxen- som barnallergologisk expertis.

RmA tillstyrker de i motionerna föreslagna åtgärderna. RmA framhåller att RmA ser fram mot att den föreslagna parlamentariska utredningen tillsätts och föreslår att en referensgrupp, bestående av personer med kunskaper om allergier, knyts till utredningen. RmA anför bl. a. följande.

Vi vet att större hänsyn från omgivningen och en förbättrad miljö på grund av allergisjukdomarnas karaktär innebär färre sjukdomsfall bland de allergisjuka. De i motionerna föreslagna åtgärderna kan enligt RmA:s uppfattning i hög grad öka kunskaperna om allergisjukdomarna inom olika områden av samhället och därigenom kan effektiva åtgärder åstadkommas beträffande miljö m. m. Härigenom kan de allergisjuka slippa mycket lidande samtidigt som samhället sparar ansenliga belopp för vård- och sjukpenningkostnader, förtidspensioner och produktionsbortfall.

Angående förslaget i motionen 1977/78:441 om en särskild nämnd knuten till socialstyrelsen

Docent Lindholm föreslår att en arbetsgrupp ("allergikommittén") snarast tillsätts med bred representation av experter, huvudmän och övriga intressenter. Kommittén föreslås vara underställd socialstyrelsen och fungera som ledningsgrupp för eventuella delprojekt. Det föreslås att i direktiven bl. a. skulle ingå att utredningen skall (1) lägga fram en nulägesbeskrivning av allergivårdens organisation och inriktning som den är i dag samt förslag till förändringar inför 1980-talet (Den planerade enkäten till huvudmännen skall här ingå som ett naturligt led. Målet skall inte vara att i första hand tillskapa en mängd nya tjänster ute hos huvudmännen, utan att finna realistiska modeller att tillföra varje landsting ökade kunskaper inom allergivården.), (2) initiera en grundlig översyn av tillgängliga forskningsresurser totalt i landet samt ge förslag till förstärkningar (i samråd med UHÄ) och/eller omprioriteringar, (3) tillsammans med UHÄ se över undervisningen för blivande läkare, sköterskor och övrig vårdpersonal samt ge konkreta rekommendationer till förändringar, (4) planlägga och organisera en bred information till berörda instanser i samhället, sett i både det korta och det långa perspektivet, (5) grundligt penetrera förutsättningarna för direkt förebyggande åtgärder, s. k. preventiv allergologi, i samhället i stort, eventuellt med cost-benefitanalyser

samt (6) samtidigt öka kontaktytan mot såväl arbetarskyddsstyrelsen som skolöverstyrelsen och andra berörda myndigheter, så att eventuella åtgärder kan få den önskade genomslagskraften.

Det påpekas i yttrandet att utöver ovanstående finns säkert flera delproblem, som samtidigt kan tas upp i allergikommittén, samt att en inventering av tänkbara problem bör göras i samband med utvärderingen av ovannämnda enkät.

Omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk ifrågasätter om inte vetenskapliga rådet för allergiska sjukdomar hos socialstyrelsen skulle kunna utgöra början till den i motionen 1977/78:441 föreslagna nämnden.

RmA anför följande.

Rma vill vidare varmt tillstyrka inrättande av en brett sammansatt allerginämnd under socialstyrelsen i syfte att åstadkomma en systematiserad, bred och djup kartläggning av allergivården och allergifrågorna inom socialstyrelsens ansvarsområde, och en planläggning av information och utbildning i allergifrågorna. Det måste ställas höga krav på detta arbete, så att förebyggande åtgärder vidtas som får en verklig effekt för allergikerna. RmA förutsätter att patientgruppen och RmA blir företrädda i nämnden.

Motionären vill ge allerginämnden uppdraget att leda det centrala informationsarbetet på allergiområdet. Om den målsättningen skall kunna uppfyllas är det ett krav att nämnden redan i inledningen får tillräckliga ekonomiska resurser och ett kompetent kansli.

Angående förslaget i motionen 1977/78:441 om viss tjänst hos skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen (SÖ) anför att det f. n. inte finns det erfarenhets- och kunskapsunderlag som en befattningshavare på föreslagen tjänst måste ha för ett åtgärdsprogram. SÖ påpekar att när en eventuell utredning ger ett verklighetsunderlag kan detta användas för information och föreskrifter av mer enhetligt slag och att det under sådana förhållanden är tillräckligt med den personal SÖ förfogar över.

SÖ ger följande bakgrund till sitt ställningstagande.

SÖ har särskild personal – skolkonsulenter – för pedagogisk omsorg och stödåtgärder för syn- och hörselskadade och rörelsehindrade elever i skolan. För den medicinska hälsoomsorgen ligger ansvaret inom SÖ på skolhälsovårdssektionen. SÖ har en skolöverläkare och en skolkonsulent på heltid och beräknar att få en halvtidsanställd biträdande skolöverläkare. SÖ har sålunda bevakningsuppgifter för samtliga elever och för elever med särskilda behov. Det bör noteras att det finns många handikapp – sjukdomsbetingade och andra – utöver syn, hörsel och rörelsehinder. De allergiska barnen utgör en relativt stor del därav.

En kontaktverksamhet av det slag som förslaget i motionen gäller – kontakt med Sveriges skolstyrelser och därtill knuten personal – skulle säkerligen ta mycket tid i anspråk.

Socialstyrelsen framhåller att det även beträffande detta förslag kan vara lämpligt att avvakta resultatet av de av socialstyrelsen och statsrådet Troedsson initierade kartläggningarna.

Omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk understryker beträffande den föreslagna tjänsten kravet på grundläggande medicinska kunskaper och påpekar att det är angeläget att innehavaren har kontakt med en medicinsk institution, där undervisning och forskning bedrivs, t. ex. en allergologisk klinik.

RmA framhåller att det är synnerligen angeläget att den föreslagna tjänsten snarast inrättas. Det finns, sägs det i yttrandet, ett oerhört stort behov inom hela skolsektorn av rådgivning och initiativ till förebyggande åtgärder av hänsyn till de allergisjuka barnen. RmA föreslår i sammanhanget att en försöksverksamhet med en speciell allergikonsulent kommer till stånd i exempelvis Stockholms- och/eller Göteborgsområdet, då det enligt RmA:s uppfattning föreligger ett stort behov av allergikonsulenter ute i landet.

Angående förslaget i motionen 1977/78:441 om viss rapportering från barnhälsovården till skolhälsovården

Socialstyrelsen framhåller att myndigheten redan i yttrande över 1974 års skolhälsovårdsutrednings betänkande (SOU 1976:46) Skolhälsovård hävdat att skolhälsovården måste övergå till att betraktas som en integrerad del av samhällets barn- och ungdomshälsovård och drivas under sjukvårdshuvudmännens huvudmannaskap. En så anordnad skolhälsovård skulle, sägs det, bl. a. ge bättre garantier för den kontinuitet i hälso- och sjukvårdsarbetet och det förbättrade kunskapsläge som motionärerna efterlyser.

Anm.

Förslagen i nämnda betänkande låg till grund för beslut av riksdagen tidigare i år att godkänna riktlinjer för skolhälsovårdens mål, innehåll och organisation (prop. 1977/78:85, UbU 1977/78:21, rskr 1977/78:260). Enligt dessa riktlinjer skall ansvaret för skolhälsovården alltfort ligga hos kommunerna. Ett ställningstagande till huvudmannaskapsfrågan bör avvaktas till dess hälso- och sjukvårdsutredningen (S 1975:04) avgivit sina förslag med anledning av överväganden i nämnda fråga. Kommunerna ges enligt nämnda riktlinjer dock möjlighet att efter avtal med respektive landstingskommun överlåta uppgifter inom skolhälsovården åt landstingskommunen.

Vissa i remissyttrandena framförda synpunkter

Socialstyrelsen anför bl. a. följande.

Framför allt under det senaste decenniet har allergisjukdomarna och med dem förknippade problem tilldragit sig ett betydligt ökat intresse till följd av bl. a. den ständiga tillförseln av nya allergiframkallande ämnen i vår miljö och

väsentligt förbättrade möjligheter att påvisa allergisjukdom genom förfinade testningsförfaranden.

Att närmare penetrera allergikernas problem och att undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att minska allergisjukdomarnas utbredning framstår som angelägna uppgifter. Framför allt är det ytterst väsentligt att barn med allergisymtom på ett tidigt stadium kommer under medicinsk vård så att sjukdomens vidare utveckling om möjligt förhindras, att s. k. riskbarn (dvs. barn med allergianlag) noggrant följes och att uppväxtmiljön för alla görs så allergivänlig som möjligt. Profylaxen är av utomordentlig betydelse ur mänsklig och ekonomisk synpunkt. Det finns få områden inom medicinen där förebyggande åtgärder principiellt skulle kunna ha så positiva effekter som inom allergiområdet.

Docent Lindholm framhåller också att det finns få ställen inom medicinen där förebyggande åtgärder principiellt skulle kunna göra så stor nytta som för allergikerna och de personer som är predisponerade för att bli överkänsliga.

Docent Kræpelien anför bl. a. följande.

I vårt land har hittills endast vissa punktinsatser gjorts för att förbättra de allergisjukas situation, men någon samordnad insats från samhällets sida har ännu inte vidtagits för att närmare penetrera allergikernas problem och för att minska allergisjukdomarnas utbredning. Saneringen av vår vistelsemiljö ur allergisynpunkt och ökad samhällsinformation om allergiproblemen är av central betydelse för att man skall få en bättre tingens ordning. Speciellt för barnens vidkommande är det ytterst väsentligt att barn med allergisymtom på ett tidigt stadium kommer under medicinsk vård för att förhindra sjukdomens vidare utveckling, att s. k. riskbarn (dvs. barn med allergianlag) noggrant följes och att uppväxtmiljön för alla göres så allergivänlig som möjligt. Profylaxen är av utomordentlig betydelse ur ekonomisk synpunkt. Här har samhället ett stort ansvar.

Omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk framhåller luftföroreningarnas roll för uppkomsten av allergisjukdomar och gör bl. a. följande påpekanden.

Bostadshygieniskt engagerade myndigheter kan i dag ge många olika exempel på luftföroreningsproblem i bostäder orsakade av ny byggteknik, nya material eller nya ventilationslösningar.

Ett luftföroreningsproblem som tycks öka i omfattning är mögel i bostäder och detta problem synes främst vara knutet till hus med dålig ventilation och hög fuktighet. Ökningen kan bero på den allmänna övergången till tätare hus och minskad ventilation.

I yttrandet utvecklas närmare betydelsen av luftföroreningar i utomhusluften och framhålls att denna kan påverka luftkvaliteten i bostäder. Det framhålls bl. a. att man påvisat samband mellan astmabesvär och luftföroreningar och att luftföroreningar kan öka frekvensen av infektioner som i sin tur kan påverka utveckling och förlopp av allergiska sjukdomar.

Läkaresällskapet anför bl. a. följande.

Den internationella utvecklingen inom den moderna allergologin och immunologin har under det sista årtiondet varit snabb såväl på hög vetenskaplig nivå som diagnostiskt och behandlingsmässigt. Tyvärr har i vårt land endast vissa punktinsatser gjorts för att förbättra de allergisjukas situation och någon samordnad insats från samhällets sida har ännu ej vidtagits. I stora delar av landet saknas fortfarande möjligheter till specialiserad allergologisk utredning och behandling. Möjligheter till expertrådgivning och yrkesvägledning inom skolan och yrkeslivet saknas praktiskt taget helt. Först under de senaste åren har Socialstyrelsen utfärdat behörighetsbestämmelser för invärtesmedicinsk och barnmedicinsk allergologi men möjligheterna att förvärva sådan specialitet är starkt begränsade då det föreligger uttalad brist på utbildningsplatser. Utvecklingen hämmas också av att det föreligger en nästan total avsaknad av forskartjänster vilket starkt minskar den vetenskapliga aktiviteten inom området.

Med hänsyn till de konsekvenser som de allergiska sjukdomarna har för den enskilde individen och för samhället, inte minst ur ekonomisk synpunkt, föreligger det ett starkt behov av en samlad kraftfull satsning på förebyggande verksamhet i form av bred information om allergisjukdomarnas natur och på miljösanering. Denna verksamhet måste för allergiskt disponerade individer komma in på ett mycket tidigt stadium på barnavårdscentraler och daghem. Skolan och särskilt situationen i samband med yrkesvalet samt det verksamma yrkeslivet bör vara mål för denna verksamhet. Resurser för att anpassa samhälls- och arbetsmiljön så att incidensen av allergisjukdomar nedbringas måste ställas till förfogande. Vid redan manifesterad allergi måste samlad expertis för diagnostik, miljösanering och medicinsk behandling finnas tillgänglig.

Då modern allergidiagnostik och behandling är mångfacetterad och ofta mycket tidsödande krävs en ökad satsning på utbildning av allergologer främst på regionsjukhusnivå. Genom en kraftfull satsning på forskning och utbildning av allergologer samt ökat stöd till de allergisjukas egen organisation kan man uppnå önskad information till allmänheten, skolan och inom yrkeslivet. Tillskapandet av sådana resurser medger att en meningsfull satsning på förebyggande verksamhet kan ske. Detta kan anses som särskilt angeläget då de allergiska sjukdomarna i dag tar en icke oväsentlig del av de samlade sjukvårdsresurserna i anspråk.

Speciellt för barnens vidkommande är det ytterst väsentligt att barn med allergisymtom på ett tidigt stadium kommer under medicinsk vård för att förhindra sjukdomens vidare utveckling, att s. k. riskbarn (dvs. barn med allergianlag) noggrant följs och att uppväxtmiljön för alla görs så allergivänlig som möjligt.

RmA framhåller en översyn av hela utbildningssidan under universitets- och högskoleämbetets ansvarsområde med hänsyn till allergifrågorna som en av de mest angelägna åtgärderna för att åstadkomma en ändrad attityd i dessa frågor ute i samhället.

Beträffande forskningen inom allergologin framhåller RmA starkt vikten av att tillräckliga forskningsresurser anslås samt att medlen koncentreras till angelägna projekt.

Utskottet

I detta betänkande behandlas motioner som syftar till att uppkomsten av allergisjukdomar skall förebyggas och till att situationen för dem som drabbats av sådana sjukdomar skall förbättras. I två motioner framställs sålunda yrkanden som går ut på att samlade åtgärder på en rad områden skall vidtas mot allergisjukdomarna, och i två andra motioner begärs att förbud skall införas mot användning av heltäckande textilmattor i offentliga lokaler m. m.

Allergi innebär en överkänslighet hos organismen mot vissa ämnen, som tillförs utifrån. En allergisjukdom yttrar sig genom att eksem, astma, hösnuva, nässelutslag eller andra likartade symtom utlöses. De allergiframkallande ämnena (allergenen) kan vara ämnen som följer med inandningsluften, t. ex. pollen. Dessa ämnen kan i nässlemhinnan framkalla hösnuva och i de nedre luftvägarna astma. Allergen kan även följa med olika födoämnen och kan då framkalla exempelvis eksem av olika slag, nässelutslag eller mag- och tarmbesvär. Allergenen kan även bestå av läkemedel. En stor grupp allergen är kemikalier som vid upprepad beröring med huden kan utlösa allergiska reaktioner i form av kontakteksem. Allergiska sjukdomar är i viss mån ärftliga, men man ärver inte sjukdomen utan endast benägenheten för att bli överkänslig. Allergiska sjukdomar är vanligt förekommande. Man räknar med att minst 10 % av den vuxna befolkningen har allergiska symtom i form av astma, allergiska ögon- och näsbesvär, hudsymtom eller symtom från andra organ. Frekvensen av allergiska sjukdomar hos barn och ungdom anses vara något högre. Antalet allergisjuka har successivt ökat. Detta beror bl. a. på att varumarknaden fortlöpande och i snabb takt tillförs nya produkter och ämnen, av vilka en del visar sig ge upphov till allergiska reaktioner, samt på förändringar i miljöförhållandena genom t. ex. luftföroreningar. Den viktigaste åtgärden vid behandlingen av allergiska sjukdomar är att uppspåra och om möjligt eliminera de allergen, för vilka den sjuke är överkänslig. Det anses att det finns få områden inom medicinen där förebyggande åtgärder principiellt skulle kunna ha så positiva effekter som inom allergiområdet – till fördel såväl för dem som är allergiker som för dem som har benägenhet för att bli överkänsliga.

Åtgärdsprogram mot allergisjukdomarna, m. m.

I motionen 1977/78:441 av Margareta Andrén (fp) begärs förslag som skulle syfta till att minska allergisjukdomarnas omfattning. Särskild vikt skulle vid utarbetandet av förslagen läggas vid att söka förhindra uppkomsten av allergier hos barn. Motionären framhåller bl. a. att en bred information om allergisjukdomarna är en grundåtgärd för att förändra situationen för barn med ärftliga anlag för allergisjukdomar och för att ge bättre villkor för allergikerna. En särskild nämnd för allergifrågor, underställd socialstyrelsen,

bör enligt motionären inrättas för att leda det centrala informationsarbetet och för att i övrigt handlägga de frågor som kan vara av betydelse för att förhindra allergiernas utbredning. Motionären framhåller vidare att det är angeläget att det inom skolöverstyrelsen inrättas en tjänst för enbart handläggning av frågor om allergibarnens problem och frågor om anpassningen av skolmiljön för dessa barn. För att skolhälsovårdens möjligheter att arbeta med förebyggande åtgärder och yrkesvalsrådgivning för de allergiska barnen skall förbättras bör det enligt motionären vara en uppgift för landstingskommunerna (barnhälsovården) att till skolhälsovården rapportera om sjukhusvård och viktigare läkarbehandlingar samt föreslå profylax.

I motionen 1977/78:1112 av Åke Wictorsson m. fl. (s) begärs att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för att lägga fram ett program mot allergisjukdomarna och förslag till åtgärder för att förbättra allergikernas situation i samhället. Motionärerna framhåller att det är hög tid för samhället att gå till kamp mot allergierna som en allvarlig folksjukdom. Härvid är det enligt motionärerna nödvändigt att kartlägga allergisjukdomarna i samhället, de åtgärder som erfordras, formerna för en planmässig utbyggnad av sådana åtgärder samt de ekonomiska resurser som erfordras. Motionärerna redovisar i tretton punkter åtgärder som ett aktionsprogram mot allergierna bl. a. skulle kunna inrymma.

Vissa initiativ på allergiområdet har tagits tidigare i år. Sålunda uppdrog socialstyrelsen i mars i år åt en ledamot av socialstyrelsens vetenskapliga råd att utarbeta ett underlag för en landsomfattande enkät om allergivårdens innehåll, omfattning och organisation i Sverige. Enkäten avses bli utsänd under innevarande höst. Socialstyrelsen räknar med att genom enkäten få de aktuella kunskaper som måste ligga till grund för ett åtgärdsprogram. Vidare har det inom socialdepartementet igångsatts en kartläggning av samhällets nuvarande och planerade insatser för barn med allergiska anlag och besvär. Under sistnämnda utredningsarbete skall man även redovisa de åtgärder som med dagens resursinsats kan förbättra samhällets omsorg om allergiska barn, t. ex. genom bättre samordning av insatserna från landstingskommuner och kommuner.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från socialstyrelsen, Svenska läkaresällskapet samt Riksförbundet mot allergi. Socialstyrelsen har vid sitt yttrande fogat yttranden av bl. a. skolöverstyrelsen. En sammanställning av remissyttrandena finns i ett tidigare avsnitt av betänkandet (s. 19–25).

Socialstyrelsen omnämner i sitt yttrande att vissa åtgärder vidtagits eller förbereds i syfte att bl. a. förbättra insatserna på allergiområdet. Dessa åtgärder, vilka likaledes redovisats i ett tidigare avsnitt (s. 3 och 4), innefattar bl. a. att möjligheter skapats för läkare till specialisering m. m. inom verksamhetsområden av betydelse för diagnostik och behandling av allergiska sjukdomar och att dessa verksamhetsområden tilldelats läkartjänster samt att riktlinjer f. n. utarbetats för den framtida primärvården. Riktlinjerna

går bl. a. ut på att man inom primärvården i högre grad än vad som nu är fallet skall ägna sin uppmärksamhet åt sambanden mellan hälsotillstånd och miljö. Det bör i detta sammanhang även framhållas att man inom regeringskansliet f. n. överväger ett lagförslag med bestämmelser som syftar till en begränsning av tobaksrökning i offentliga lokaler mot bakgrund bl. a. av att rökning i sådana lokaler kan orsaka avsevärda besvär för allergiker. Lagförslaget har framlagts av den i fjol tillkallade tobakskommittén (S 1977:03) i kommitténs i april i år avgivna delbetänkande (Ds S 1978:7) Rökfria miljöer. Betänkandet har remissbehandlats.

De ovan angivna remissinstanserna anser sammanfattningsvis att samlade åtgärder mot allergisjukdomarna behövs. Socialstyrelsen framhåller emellertid att man bör avvakta resultaten av det påbörjade utredningsarbetet inom socialstyrelsen och socialdepartementet innan man tar ställning till frågan, om en parlamentarisk utredning på området skall tillsättas, om en särskild nämnd för allergifrågor skall inrättas eller om annan lösning skall väljas. Som exempel på en alternativ lösning pekar socialstyrelsen på möjligheten till utredning inom socialstyrelsen i samråd med berörda myndigheter och under medverkan av erforderlig expertis. Skolöverstyrelsen framhåller att en kartläggning av allergisjukdomarna i samhället även bör innefatta en skolbarnsundersökning. Skolöverstyrelsen anser att det f. n. inte finns det erfarenhets- och kunskapsunderlag som en innehavare av en sådan tjänst hos myndigheten, som föreslås i motionen 1977/78:441, måste ha för att kunna utarbeta ett åtgärdsprogram. Enligt skolöverstyrelsen är det tillräckligt med den personal som finns på skolöverstyrelsens hälsovårdssektion. Socialstyrelsen påpekar att en integrering av skolhälsovården i samhällets barn- och ungdomshälsovård under sjukvårdshuvudmännens huvudmannaskap skulle ge bättre garantier för kontinuitet i hälso- och sjukvårdsarbetet m. m.

Med hänsyn till den utbredning allergisjukdomarna nu har i samhället måste kraftfulla insatser göras för att förbättra situationen för dem som har benägenhet för allergi eller som lider därav. Insatserna måste avse en rad områden av samhällslivet och bör därför grunda sig på ett samlat åtgärdsprogram. Utskottet anser emellertid i likhet med socialstyrelsen att man bör avvakta resultaten av det inom socialstyrelsen och socialdepartementet påbörjade utredningsarbetet innan man tar ställning till om sådana initiativ behövs som begärs i motionerna 1977/78:441 och 1977/78:1112. Utskottet vill understryka att det är angeläget att utredningsarbetet sker snabbt. Beträffande utredningen inom socialdepartementet bör framhållas att fortlöpande samråd skall ske med bl. a. socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och Riksförbundet mot allergi.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att någon riksdagens åtgärd med anledning av motionerna inte är erforderlig.

Förbud mot användning av heltäckande textilmattor i offentliga lokaler m. m.

Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) redovisade i en i december 1974 utgiven publikation Heltäckande textilmattor i vårdbyggnader (nr 5.20 i serien Spri råd) resultatet av ett utredningsarbete om heltäckande textilmattor. Vissa rekommendationer redovisades också. Enligt den gjorda utredningen besvärar heltäckningsmattor av syntetiskt material – vilket material numera i stor utsträckning används i heltäckningsmattor – i och för sig inte överkänsliga personer men den smuts som samlas i mattorna är svår att få bort, vilket leder till att en smutsackumulering sker i mattorna. Genom denna smutsackumulering kommer heltäckningsmattor efter en tids användning att innehålla mängder av damm, djurhår, mögel och frömjöl. Dessa partiklar virvlas upp vid rörelse i rummet och luftens halt av damm m. m. i en lokal med heltäckningsmatta blir högre än om en slät golvbeläggning används. Heltäckningsmattorna kommer därigenom att innebära risker för överkänsliga personer.

I motionen 1977/78:292 av John Johnsson m. fl. (s) och 1977/78:626 av Marianne Karlsson (c) görs gällande att heltäckningsmattor på grund av riskerna för allergiker är olämpliga i offentliga lokaler m. m. I den förstnämnda motionen begärs därför att socialstyrelsen och arbetarskyddsverket skall ges i uppdrag att utfärda anvisningar om att heltäckningsmattor inte får läggas in i eller användas i lokaler, där verksamhet bedrivs som står under nämnda myndigheters tillsyn och där sådana mattor kan vålla besvär för känsliga personer, som är tvingade att vistas i lokalerna. I motionen 1977/78:626 begärs att förbud skall utfärdas mot heltäckningsmattor i alla offentliga lokaler som byggs eller byggs om samt att sådana mattor successivt skall bytas ut vid reparation av offentliga lokaler.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, arbetarskyddstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet samt Riksförbundet mot allergi. Härjämte har ett antal skrifter inkommit i ärendet. Socialstyrelsen har vid sitt yttrande fogat yttranden från sakkunniga.

Av remissinstanserna tillstyrker endast Riksförbundet mot allergi motionsförslagen. Socialstyrelsen hänvisar till att det inom myndigheten förbereds en rekommendation beträffande heltäckande textilmattor om att sådana mattor inte bör användas i vissa offentliga lokaler. Byggnadsstyrelsen anför att myndigheten intagit och kommer att inta en restriktiv hållning till heltäckningsmattor i byggnader som förvaltas av myndigheten. Skolöverstyrelsen framhåller att heltäckningsmattor är till fördel för hörselskadade och att myndigheten, tills utredningar ger underbyggda och vägande motiv för annat, inte kan tillstyrka förslag om att förbjuda heltäckande syntetiska mattor i skolan. Det kan i detta sammanhang nämnas att en motion vari framställts ett yrkande som är likartat med yrkandet i motionen 1977/78:292

men begränsat till skolöverstyrelsens verksamhetsområde på förslag av utbildningsutskottet (UbU 1978/79:1) nyligen avslagits av riksdagen. Arbetarskyddsstyrelsen anser att heltäckningsmattor på grund av problemen med bl. a. allergier bör undvikas i lokaler där de inte medför påtagliga fördelar. Kommunförbundet anser att bl. a. noggrann planering i det enskilda fallet kan ersätta ett direkt förbud mot heltäckningsmattor. Landstingsförbundet anför att man hittills varit mycket restriktiv med att låta lägga in heltäckningsmattor i vårdinstitutioner och anser att ett förbud mot sådana mattor inte är nödvändigt.

Inom socialstyrelsen har tidigare i år utarbetats ett förslag till rekommendation beträffande heltäckande textilmattor. Förslaget har numera remissbehandlats. Avsikten är att efter ytterligare beredning och ställningstagande en rekommendation i ämnet skall ges ut i skriftserien Socialstyrelsen anser. Enligt det remitterade förslaget till rekommendation bör heltäckningsmattor inte användas i lokaler där barn vistas – i första hand förskolor, skolor och gymnastiksalar – och en successiv avveckling av befintliga heltäckningsmattor i sådana lokaler är önskvärd. Vidare bör sådana offentliga lokaler som alla av någon anledning måste besöka – exempelvis apotek, försäkringskassa, post och lokaler för öppen och sluten hälso- och sjukvård – inte utrustas med heltäckningsmattor. Sådana mattor bör också undvikas i andra offentliga lokaler som bör vara tillgängliga för alla, exempelvis badinrättningar, bibliotek, sporthallar och lokaler för vuxenutbildning.

Utskottet har mot bakgrund av de synpunkter som framkommit i remissyttrandena kommit till uppfattningen att man, då man skall välja golvbeläggning för offentliga lokaler, numera ägnar problemen för allergikerna när det gäller heltäckningsmattor betydande uppmärksamhet. Med hänsyn härtill och då en rekommendation om restriktivitet beträffande utrustning av lokaler med heltäckande textilmattor är att vänta från socialstyrelsen förutsätter utskottet att motionernas syfte i allt väsentligt kommer att tillgodoses utan att man inför uttryckliga förbud mot heltäckningsmattor. Motionerna 1977/78:292 och 1977/78:626 påkallar därför inte någon åtgärd av riksdagen.

Utskottet hemställer

1. beträffande åtgärdsprogram mot allergisjukdomarna, m. m. att riksdagen avslår motionen 1977/78:441 och motionen 1977/78:1112,
2. beträffande förbud mot användning av heltäckande textilmattor i offentliga lokaler m. m. att riksdagen avslår motionen 1977/78:292 och motionen 1977/78:626.

Stockholm den 22 november 1978

På socialutskottets vägnar
KERSTI SWARTZ

Närvarande: Kersti Swartz (fp), Erik Larsson (c), Nils Carlshamre (m), Evert Svensson (s), Karin Andersson (c), Anna-Greta Skantz (s), John Johnsson (s), Bengt Bengtsson (c), Kjell Nilsson (s), Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s), Stig Alftin (s), Lena Öhrsvik (s), Margot Håkansson (fp) och Ingegerd Troedsson (m).

GOTAB 58630 Stockholm 1978